

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 388

**Teoria rachunkowości,
sprawozdawczość i analiza finansowa**

Redaktor naukowy
Bartłomiej Nita

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Dorota Pitulec
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Hanna Jurek
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.p

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-505-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Teoria i wyzwania rachunkowości

Ewa Wiktoria Babuška: Badania naukowe w rachunkowości	15
Halina Buk: Typologia i wycena przychodów z tytułu niestandardowych relacji z klientami	23
Małgorzata Cieciora: Behawioralne aspekty rachunkowości we współczesnej gospodarce – zarys problemu	32
Beata Dratwińska-Kania: Teoretyczne problemy sprawozdawania o ryzyku	41
Dawid Garstecki: Czy rachunkowość społecznej odpowiedzialności zasługuje na miano paradygmatu?.....	49
Waldemar Gos: Nauka rachunkowości – głos w dyskusji.....	57
Wojciech Hasik: Koncepcyjne i społeczne determinanty sądów etycznych w rachunkowości w Polsce	68
Marcin Jędrzejczyk: Wyzwania współczesnej rachunkowości w zakresie translacji wartości ekonomicznych.....	77
Krzysztof Jonas, Katarzyna Świetła: E-usługi w rachunkowości na przykładzie internetowych biur rachunkowych	87
Katarzyna Klimczak, Anna Wachowicz: Studium przypadku jako metoda badawcza w nauce rachunkowości – analiza metodologiczna przykładowych zastosowań	95
Joanna Koczar: Ewolucja polityki rachunkowości w praktyce gospodarczej Federacji Rosyjskiej.....	107
Alina Kozarkiewicz: Kreatywność: nowe wyzwanie badawcze dla współczesnej rachunkowości	115
Mirosława Kwiecień: Dylematy współczesnej rachunkowości.....	123
Tomasz Lewandowski: Mniej więcej dobrze czy dokładnie źle – przydatność informacji w systemie rachunkowości	137
Wojciech A. Nowak: Ku standaryzacji rachunkowości sektora publicznego w Unii Europejskiej	148
Marcin Osikowicz: Rachunkowość jednostek mikro według ustawy o rachunkowości	159
Piotr Szczypa: Nauczanie rachunkowości – współczesne uwarunkowania i dylematy	167
Anna Szychta: Pozytywna teoria rachunkowości jako koncepcja głównego nurtu badawczego	176

Joanna Zuchewicz: Współczesne determinanty rozwoju rachunkowości	189
---	-----

Część 2. Sprawozdawczość

Dorota Adamek-Hyska: Funkcja sprawozdawcza rachunkowości jednostki samorządu terytorialnego	201
Anna Balicka: Wskaźniki środowiskowe w zewnętrznej sprawozdawczości środowiskowej	212
Katarzyna Bareja: Aktywa niematerialne a priorytet w sprawozdawczości finansowej.....	221
Kinga Bauer: Kierunki zmian sprawozdawczości finansowej w postępowaniu upadłościowym.....	229
Stanisław Hońko: Nadmiar informacji w sprawozdaniu finansowym – możliwe kierunki reform.....	238
Angelika Kaczmarczyk: Sprawozdawczość finansowa jednostek mikro w aspekcie zasady wiernego i rzetelnego obrazu.....	246
Mariusz Karwowski: Model biznesu jako nowe wyzwanie sprawozdawczości zewnętrznej.....	255
Katarzyna Kostyk-Siekierska: Polityka rachunkowości, wartości szacunkowe oraz błędy z lat ubiegłych w świetle proponowanych i wprowadzonych zmian w KSR nr 7.....	263
Grzegorz Lew: Propozycja rozszerzenia zakresu opinii i raportu z badania sprawozdania finansowego.....	276
Bartłomiej Nita: Sprawozdawczość segmentowa jako przejaw konwergencji rachunkowości finansowej i rachunkowości zarządczej.....	285
Józef Pfaff: Sprawozdawczość z badania ustawowego jednostek zainteresowania publicznego – ocena proponowanych kierunków zmian	295
Katarzyna Piotrowska: Proces innowacyjny w aspekcie aktywów kompetencyjnych.....	304
Lucyna Poniatowska: Zmiany w sprawozdawczości finansowej w regulacjach ustawy o rachunkowości	314
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Segmenty operacyjne w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych – porównywalność czy różnorodność informacji	322
Paweł Rumniak: Consolidated reporting – beyond financial statements.....	331
Agnieszka Tłaczala: Prezentacja oraz ujawnianie informacji finansowych – zmiany w MSSF	349

Część 3. Analiza finansowa

Małgorzata Cygańska: Wykorzystanie analizy finansowej do oceny rentowności szpitali – wybrane problemy	363
Beata Iwasieczko: Analiza finansowa w organizacji inteligentnej.....	373
Magdalena Kowalczyk: Kierunki rozwoju analizy finansowej i strategicznej w jednostkach samorządu terytorialnego.....	381
Piotr Oleksyk: Wykorzystanie narzędzi analizy finansowej w planowaniu finansowym jednostek samorządu terytorialnego	389

Summaries

Part 1. Theory and accounting challenges

Ewa Wiktoria Babuška: Research in financial accounting	15
Halina Buk: Typology and revenue valuation from nonconventional transactions with customers	23
Małgorzata Ciecziura: Behavioral aspects of accounting in today's economy – an outline of the problem	32
Beata Dratwińska-Kania: Theoretical problem of a report on risk.....	41
Dawid Garstecki: Can social responsible accounting be called a paradigm?	49
Waldemar Gos: Accounting science – a say in the discussion	57
Wojciech Hasik: Conceptual and social determinants of ethical judgment in accounting – Polish perspective	68
Marcin Jędrzejczyk: Contemporary accounting challenges in the field of economic value translation	77
Krzysztof Jonas, Katarzyna Świetła: E-services in accounting	87
Katarzyna Klimczak, Anna Wachowicz: Case study as a research method in accounting – methodological analysis of selected applications	95
Joanna Koczar: Evolution of accounting policy in the economic practice of the Russian Federation.....	107
Alina Kozarkiewicz: Creativity: new challenge for research in contemporary accounting.....	115
Mirosława Kwiecień: Dilemmas of contemporary accounting	123
Tomasz Lewandowski: About well or exactly wrong – usefulness (suitability) of information in accounting system	137
Wojciech A. Nowak: Public sector accounting in the European Union: towards standardization.....	148
Narcin Osikowicz: Accounting of micro units based on the Accounting Act	159

Piotr Szczypa: Accounting teaching and contemporary conditions and dilemmas.....	167
Anna Szycha: Positive accounting theory as the main stream accounting research concept	176
Joanna Zuchewicz: Contemporary determinants in the development of accounting	189

Part 2. Reporting

Dorota Adamek_Hyska: Reporting function of accounting in a territorial self-government unit.....	201
Anna Balicka: Environmental indicators of external environmental reporting	212
Katarzyna Bareja: Intangible assets and the priority in financial statements	221
Kinga Bauer: Financial reporting trends in insolvency proceedings	229
Stanisław Hońko: Excess of information in the financial statements – possible directions for reform.....	238
Angelika Kaczmarczyk: Micro units reporting in the context of true and fair view.....	246
Mariusz Karwowski: Business model as a new challenge of external reporting	255
Katarzyna Kostyk-Siekierska: Accounting policies, estimates and errors from previous years in the light of the proposed and introduced changes in the National Accounting Standard No. 7.....	263
Grzegorz Lew: Proposal for extending the scope of opinion and report on the financial statements	276
Bartłomiej Nita: Segment reporting as the manifestation of the convergence of financial accounting and management accounting	285
Józef Pfaff: Reporting in the statutory audits of public interest entities – assessment of the proposed changes.....	295
Katarzyna Piotrowska: Innovation process in the aspect of competence assets.....	304
Lucyna Poniatowska: Changes in financial reporting in the regulations of the Accounting Act.....	314
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Operating segments in the financial statements of public companies – comparability or diversity of information	322
Paweł Rumniak: Skonsolidowane raportowanie – wychodząc poza raportowanie finansowe	331
Agnieszka Tłaczała: Presentation and disclosure of financial information – changes in IFRS.....	349

Part 3. Financial analysis

Małgorzata Cygańska: The usage of financial analysis to evaluate the hospitals financial performance – selected problems	363
Beata Iwasieczko: Financial analysis in intelligent organization.....	373
Magdalena Kowalczyk: Trends in development of financial and strategic analysis in local government units	381
Piotr Oleksyk: Adoption of financial analysis tools in financial planning of local government units	389

Mirosława Kwiecień

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Legnicy

e-mail: mirosława.kwiecien@ue.wroc.pl

DYLEMATY WSPÓŁCZESNEJ RACHUNKOWOŚCI

DILEMMAS OF CONTEMPORARY ACCOUNTING

DOI: 10.15611/pn.2015.388.13

Streszczenie: Istotą współczesnej rachunkowości jest kwantyfikacja życia gospodarczego „w wartości” [Kwiecień 2013; Micherda 2013 i inni]. Kwantyfikacja stanowi bowiem warunek konieczny tworzenia liczbowego „obrazu: rzeczywistości gospodarczej w warunkach globalizacji” [Micherda 2013, s. 11]. Kwantyfikacja życia gospodarczego „w wartości” oznacza nowe wyzwania dla rachunkowości, jak m.in. wycena kapitału, wartości niematerialnych w wartości godziwej, jest to nowy paradygmat rachunkowości. Powstaje pytanie, czy rachunkowość może odzwierciedlić zmieniające się: ontologicznie, epistemologicznie i metodologicznie założenia, które na przełomie wieków (XX i XXI) pojawiły się w innych dyscyplinach naukowych (zaliczanych, tak jak rachunkowość, do nauk społecznych) np. ekonomii, zarządzaniu, finansach. Dla ilustracji problemu badawczego przyjęto pozytywną teorię rachunkowości, która upoważnia do sformułowania poglądu „jak jest”. Przedmiotem badań jest zmiana paradygmatów rachunkowości na przełomie XX i XXI wieku. Podmiotem badań są spółki zainteresowania publicznego (wybrane losowo). Każdy problem badawczy wymaga stosowania, jeśli nie metody swoistej i sobie tylko właściwej, to co najmniej swoistego układu metod roboczych [Łakomiak 2013]. W rozważanym przypadku będzie to obserwacja zjawisk i faktów, analiza współczesnej literatury przedmiotu oraz poglądów wielu autorów reprezentujących różne dyscypliny naukowe zaliczane do dziedziny nauk ekonomicznych.

Słowa kluczowe: rachunkowość jako nauka, kwantyfikacja w rachunkowości, teoria pozytywna, teoria normatywna rachunkowości, rachunkowość odpowiedzialności społecznej, współczesny paradygmat rachunkowości.

Summary: The quantification of an economic life “in the value” is the essence of modern accounting [Kwiecień 2013a/b; Micherda, Szulc 2013]. Quantification is a necessary condition for the creation of a numerical “image” of economic reality in the context of globalization [Micherda, Szulc 2013, p.11]. The quantification of economic life “in the value” creates new challenges for accounting, including the valuation of capital and intangible assets at fair value, which is a new paradigm of accounting. The question is whether the accounts could “reflect” ontologically, epistemologically and methodologically changing assumptions that at the turn of the centuries (the XXth and the XXIst) appeared in other scientific disciplines (such as accounting belonging to the social sciences), eg. in economics, management, finance. For the “illustration” of the research problem a **positive accounting theory** was adopted, which entitles to form a view “as is”. The subject of research is a paradigm shift in accounting at the

turn of the XXth and XXIst century. The entity of research are listed companies (selected at random). Each research problem requires if not the use of specific and unique method, at least the specific application of the working methods [Łakomiak 2013]. In the present case, it will be the observation of phenomena and facts, the analysis of contemporary subject literature and the views of a number of authors representing various disciplines included in the field of economic sciences.

Keywords: accounting as a science, quantification in accounting, positive theory, normative theory of accounting, social responsibility accounting, contemporary paradigm of accounting.

1. Wstęp

Niezależnie od tego, jaką przyjmę koncepcję podejścia do sformułowania pojęcia współczesna rachunkowość, pozostaje pytanie, skąd wiadomo, że problemy, które rachunkowość powinna rozwiązywać, to problemy współczesnej cywilizacji. Otóż nie jest to myśl odkrywczą, ale warta przypomnienia, że problemy do rozwiązania (nowe wyzwania) przez rachunkowość wynikają z modelu funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Tak więc należy zgodzić się ze stwierdzeniem M. Reimlein i A. Jastrzębskiego, że „ważną tendencją ostatnich lat jest dążenie do harmonizacji norm stosowanych w rachunkowości” [Reimlein, Jastrzębski 2013, s. 420]. Nasuwa się pytanie: czym jest uwarunkowana ww. tendencja? Odpowiedź jest jednoznaczna – otóż każda cywilizacja ma swój model funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki, z którego wynikają wyzwania dla rachunkowości. Słuszne jest więc stwierdzenie E. Burzym, która argumentowała, że „przejawiająca się współczesna tendencja ukierunkowania rozwoju rachunkowości na potrzeby rozrachunku z tytułu odpowiedzialności podmiotów gospodarczych jest wywołana rosnącą świadomością powiązań działalności gospodarczej z innymi dziedzinami życia i aktywności człowieka oraz elementami środowiskowymi (środowisko społeczne, przyrodnicze). Coraz pełniej jest zatem dostrzegany społeczny i ekologiczny aspekt działalności gospodarczej przedsiębiorstw, co wpływa odpowiednio na rozwój różnych nurtów, m.in. tzw. rachunkowości odpowiedzialności społecznej” [Burzym 2008].

Ciekawe rozważania (stanowiące w moim przekonaniu argumentację stwierdzenia, że rachunkowość ewoluuje wraz ze zmianami cywilizacyjnymi) zawierają m.in. publikacje M. Reimlein i A. Jastrzębskiego [2013, s. 419-420], E.A. Hendriksena, M.F. van Bredy [2002, s. 60-120], E. Łazarowicz [Łazarowicz 2011], K. Stępień [2013], K.G. Szymańskiego [1984], A. Szychty [1996]. Autorzy na podstawie badań literatury przedmiotu i obserwacji zmian w regulacjach prawnych stwierdzają, że zmiany te wynikają ze zmian modeli funkcjonowania społeczeństw i gospodarek (feudalizm, kapitalizm – rewolucja przemysłowa fala I, II, III, IV, a obecnie fala V – ponadnarodowe przepływy kapitałów), czyli zmian spowodowanych rozwojem naukowo-technicznym [Toffler 1996; Zaorska 2001].

Tak więc można zaryzykować stwierdzenie, że każda cywilizacja ma swój model funkcjonowania społeczeństwa i gospodarki. Zmiany w modelu funkcjonowania społeczeństw i gospodarki powodują zmiany w zarządzaniu (organizacje gospodarcze: uczące się, sieciowe itp.), w metodach komunikowania się, wymiany handlowej itp.

Problemy, które stanowią wyzwanie dla współczesnej rachunkowości, wynikają m.in. z:

- dynamicznych zmian w światowej gospodarce, a zwłaszcza na globalnym rynku finansowym,
- ewolucyjnych zmian w regulacjach prawnych rachunkowości,
- przejawiających się tendencji ukierunkowania rozwoju rachunkowości (zarówno finansowej, jak i zarządczej) na potrzeby rozrachunku z tytułu odpowiedzialności społecznej, czyli zmieniających się aspektów globalizacji oznaczających konieczność łączenia zasady indywidualnej efektywności gospodarowania z zasadami moralnymi, determinującymi aspekty społeczne i ekologiczne działalności gospodarczej,
- dynamicznych zmian paradygmatu cywilizacyjnego; nowe technologie informacyjne, technologie internetowe zdeterminowały nowy model gospodarki, tzw. gospodarki zwirtualizowanej (masowa współpraca biznesowa z wykorzystaniem nowoczesnej komunikacji internetowej), co sprawia, że gospodarka nabiera cech „gospodarki nietrwałości” (ponadnarodowe fuzje i przejęcia itp.),
- gwałtownych załamań gospodarczych – kryzysów finansowych, które są nieodłączną cechą gospodarki światowej [Mączyńska 2010].

Na tym tle powstaje pytanie, czy rachunkowość jako system ewidencyjno-informacyjny, funkcjonujący od wielu stuleci, może „z marszu” dostosować się do wyżej sformułowanych zmian? Na podstawie badań literatury przedmiotu (krajowej i międzynarodowej), regulacji prawnych (krajowych i międzynarodowych) i obserwacji z praktyki gospodarczej, można zaryzykować stwierdzenie, że cechą wyróżniającą rachunkowość od pozostałych systemów tego rodzaju jest pomiar wartości, który stanowi o istocie zarówno teorii, jak i praktyki rachunkowości. Metody i techniki pomiaru wartości, a zwłaszcza poszukiwania nowych koncepcji pomiaru ekonomicznego, stanowią nowy paradygmat rachunkowości – współczesnej rachunkowości, jakim jest kwantyfikacja przejawów życia gospodarczego w wartości [Cieślak 2011; Gmytrasiewicz 2007; Hasik 2013; Hendriksen, van Breda 2002; Kamela-Sowińska 2013; Kwiecień 2013 a; Kwiecień 2012, Kwiecień 2011a, b; Kwiecień 2010 a, b; Kwiecień 2009 a, b; Kwiecień, Hasik 2009 c; Micherda 2013; Rowiński, Zadara 2013; Stępień 2013 a, b, i inni].

2. Dylematy rachunkowości finansowej i zarządczej

Rachunkowość finansowa i zarządcza są jak dwie półkule ludzkiego mózgu o różnych funkcjach. Nie mogą funkcjonować samodzielnie. Samodzielność jednej

z nich świadczy o „nienormalnym” funkcjonowaniu mózgu (rozumowaniu itp.) Wielowiekowe funkcjonowanie rachunkowości w różnych cywilizacjach o określonym modelu społeczno-gospodarczym upoważnia do powyższego stwierdzenia. Rachunkowość i jej tendencje rozwoju zmierzają do „przewartościowania” funkcji przez nią pełnionych. Rachunkowość była, jest i będzie źródłem informacji przede wszystkim finansowych (rachunkowość finansowa), niezbędnych do podejmowania decyzji, ale zmieniają się warunki, w jakich obecnie są podejmowane decyzje (np. nowa ekonomia, ryzyko walutowe, ryzyko prawne), tak więc zmieniła się użyteczność informacji dostarczanych przez rachunkowość. Wprawdzie w drugiej połowie XX w. przedstawiciele chicagowskiej szkoły ekonomii, jak również wielu noblistów z zakresu ekonomii twierdziło, że obiektywnym wskaźnikiem użyteczności informacji ze sprawozdań finansowych była cena akcji, co wynikało z modelu wyceny aktywów kapitałowych (*Capital Assets Pricing Model*, CAPM). Model ten (według inwestorów, a zwłaszcza analityków finansowych) miał odpowiadać na pytanie, jaki jest odpowiedni zwrot kapitału z pojedynczego aktywu, przy założonym poziomie ryzyka [Cieślak 2011, s. 38]. Tak więc dla inwestorów i analityków finansowych informacje sprawozdawcze „dostarczane” przez rachunkowość (sprawozdawczą, finansową) miały charakter drugorzędny. Ujawniane i prezentowane w sprawozdaniach finansowych spółek zainteresowania publicznego informacje były weryfikowane przez niezależnych (od tych spółek) analityków finansowych. Analitycy finansowi (koniec XX w.) byli przekonani (co podkreślają E.A. Hendriksen i M.F. van Breda), „że na typowym rynku, którego istnienie przyjmuje się we wszystkich podręcznikach ekonomii, nie ma miejsca dla rachunkowości” [Hendriksen, van Breda 2002, s. 226], zarówno dla rachunkowości finansowej, jak i zarządczej (podkr. M.K.). Wynikało to bowiem z przekonania „że na dobrze rozwiniętych i stabilnych rynkach finansowych [...] wszystkie publicznie dostępne informacje są uwzględnione w warunkach zawierania kontraktów (czyli w cenach akcji)” [Kwiecień, s. 245]. Ponadto należy zgodzić się ze stwierdzeniem M. Cieślaka (co również udowodniła praktyka gospodarcza), że w ekonomii, w finansach i w rachunkowości wykorzystano nowe teorie (neoempiryczne) – badania stosowane. „Neoempiria”, czyli nowa empiria, to określenie trafne, ponieważ wcześniejsze badania o tyle opierały się na empirii (badania podstawowe – podkr. M.K.), że miały na celu ustalenie „teorii” wywodzącej się z dobrych praktyk, a po 1970 r. podkreśla się raczej systematyczne wykorzystanie dowodów empirycznych. Stało się to możliwe głównie w wyniku dostępności dużych finansowych baz danych i wykorzystaniu technik statystycznych do testowania hipotez. To z kolei było możliwe dzięki coraz powszechniejszej dostępności i wykorzystaniu [Cieślak 2011, s. 37] nowej technologii informatycznej (m.in. komunikacji wirtualnej, chmury obliczeniowej – podkr. M.K.). Ekonomisci (zwłaszcza reprezentanci chicagowskiej szkoły ekonomii), finansisci i reprezentanci rachunkowości (a zwłaszcza rachunkowości zarządczej) twierdzili, „że rynek jest efektywny, jeżeli ceny papierów wartościowych w pełni odzwierciedlają dostępną informację. Związek hipotezy efektywnego rynku z ra-

chunkowością przejawia się w informacjach dostarczanych przez system rachunkowości. Należy jednak zauważyć, że pożądana przez inwestorów informacja zawiera w sobie wszystkie dane wykorzystywane do podejmowania decyzji inwestycyjnych i rachunkowość będzie dostarczać tylko część z nich” [Cieślak 2011, s. 37]. Na podstawie obserwacji praktyki gospodarczej (zwłaszcza globalnego rynku finansowego) przełomu XX i XXI wieku, można zaryzykować stwierdzenie, że nadrzędna funkcja rachunkowości, jaką była (od stuleci) funkcja rozliczeniowa (dowodowa) uprawdopodobniająca zdarzenia i procesy gospodarcze, została „wyeliminowana” z praktyki (a właściwie z globalnego rynku finansowego) na rzecz nowej technologii informatycznej, czyli komunikacji wirtualnej – informacji szacunkowych, prognozytycznych. Wielu reprezentantów teorii i praktyki rachunkowości (w tym polskich uczonych, jak E. Burzym [2008], M. Cieślak [2011], M. Gawrat [2003], M. Gmytrasiewicz [2007], W. Hasik [2013], A. Hołda [2013], A. Kamela-Sowińska [2013], A. Karmańska [2013], M. Kwiecień [2007], Z. Luty [2013]) na podstawie badań podstawowych, jak i stosowanych – badań empirycznych, indukcyjnej metody działania poznawczego potwierdzają, „że przez wieki rachunkowość była postrzegana przede wszystkim jako notariat działalności gospodarczej, jako system informacyjny, emitujący informacje ekonomiczne o danym podmiocie gospodarczym dla tzw. powszechnego odbiorcy. Ponadto były to informacje historyczne opisujące przeszłą rzeczywistość podmiotu gospodarczego” [Gmytrasiewicz 2007, s. 84].

Wyzwaniem dla rachunkowości zarówno finansowej, jak i zarządczej była (i jest) istota analizy fundamentalnej, „czyli [...] próba ustalania wartości papierów wartościowych dzięki przyszłej i obecnej informacji finansowej, głównie pochodzącej ze sprawozdań finansowych, a także na podstawie branżowych i innych danych makroekonomicznych” [Cieślak 2011, s. 37]. Na podstawie badań historii rachunkowości (m.in. M. Gawrat, E. Jezierski [2003], M. Kwiecień [1991], M. Reimlein, A. Jastrzębski [2013], K.G. Szymański [1984], A. Szychta [1996] i inni) można zaryzykować stwierdzenie, że rachunkowość była (i jest) źródłem informacji udowodnionych (retrospektywnych – rachunkowość finansowa), ale jest również źródłem informacji: protokolarnych (wybranych, wyjaśniających), prognostycznych i strategicznych – co udowodniła niemiecka praktyka gospodarcza (controlling operacyjny i controlling strategiczny). Te wyzwania zdeterminowały zmiany w regulacjach prawnych rachunkowości determinujących zmiany cech jakościowych rachunkowości i „podejścia” do rachunkowości (tzw. prawdy absolutnej uprawdopodobniania – wiarygodność i rzetelność informacji a podejście użytkownika – zrozumiałość, użyteczność informacji, rachunku odpowiedzialności społecznej – legitymizacja (*legitimacy* i *accountability*)) – to cechy informacji sprawozdawczej, które umożliwiają aprobatę przyjętych przez zarządy spółek celów do realizacji, wyrażonej przez ich właścicieli lub inne grupy interesariuszy spółek, które stanowią także kryterium oceny pracy zarządu itp. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że w drugiej połowie XX wieku zmienił się zakres ujawnień i prezentacji informacji w sprawozdaniu finansowych spółek zainteresowania publicznego. Istotne znaczenie dla użyt-

kowników informacji sprawozdawczej ma przejrzystość informacji (*transparency*), czyli łatwy dostęp dla właścicieli i innych grup interesariuszy do wiarygodnych i rzetelnych informacji o sytuacji finansowej spółki, jej strategii i planów inwestycyjnych, struktury własności i powiązań kapitałowych. Jak już nadmieniono, te potrzeby informacyjne zdeterminowały zmiany w regulacjach prawnych rachunkowości, które są zmianami o charakterze rewolucyjnym (w odniesieniu do poprzednich stuleci), była i jest to standaryzacja i harmonizacja rachunkowości. Istota standaryzacji i harmonizacji rachunkowości wynikała z faktu, że rachunkowość w praktyce gospodarczej jest traktowana jako język biznesu (ale zrozumiały w danym kraju, czyli są zrozumiałe regulacje prawne obowiązujące w danym kraju i obowiązujące dobre praktyki rachunkowości w tym, a nie innym kraju). Harmonizacja rachunkowości oznacza ograniczenie ilości stosowanych praktyk rachunkowości (rozwiązań w zakresie rachunkowości stosowanych w danym kraju) poprzez określenie takiego ich zestawu, w ramach którego można dokonać wyboru ewentualnych rozwiązań. Z kolei standaryzacja rachunkowości oznacza, że wszystkie zainteresowane strony (np. spółki zainteresowania publicznego) stosują takie same lub zbliżone praktyki rachunkowości. Rezultatem standaryzacji rachunkowości jest ujednoczenie zasad rachunkowości stosowanych w różnych krajach przez różne organizacje gospodarcze (zwłaszcza spółki zainteresowania publicznego). Wynika z tego, że harmonizacja oznacza proces zwiększania porównywalności praktyk rachunkowości stosowanych w danym kraju przez ustalanie granic co do stopnia ich zróżnicowania. Standaryzacja to „narzucenie” (przez międzynarodowy lobbing zawodowy rachunkowców) bardziej „elastycznego i szerokiego” zestawu zasad i reguł rachunkowości. W literaturze ekonomicznej te dwa pojęcia są utożsamiane z tym, że w praktyce gospodarczej harmonizacja rachunkowości jest kojarzona z regulacjami prawnymi stworzonymi w Unii Europejskiej – dyrektywami UE (czyli z praktyką rachunkowości krajów unijnych), a standaryzacja rachunkowości – z regulacjami międzynarodowymi (zdeterminowanymi globalizacją rynku) i są to Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Międzynarodowe Standardy (zarówno Rachunkowości, jak i Sprawozdawczości Finansowej) stanowią odzwierciedlenie tendencji gospodarczych i politycznych, w konsekwencji można również zaobserwować powstanie – a właściwie już istnienie – wyraźnego dystansu między metodologią rachunkowości a dynamicznie aktualizowanymi normami MSSF, podporządkowanymi rzeczywistości rynkowej świata gospodarczego [Gmytrasiewicz 2007, s. 84], szerzej o tym [Hasik 2013, s. 431-441; Karmańska 2013, s. 183-185; Kwiecień 2009 a, s. 329-339; Kwiecień 2011, s. 311-327; Stępień 2013, s. 791-807; Wędzki 2013, s. 441-455] i inni. W moim przekonaniu należy zgodzić się ze stwierdzeniem A. Karmańskiej (udowodniła to praktyka gospodarcza, a zwłaszcza rynek finansowy), że dystans między metodologią rachunkowości (indukcyjną metodą działania poznawczego – metodą równowagi bilansowej) a regulacjami prawnymi rachunkowości (zwłaszcza MSR i MSSF-ami) wynika m.in. z faktu, że „istnieją bardzo znaczące ontologiczne impli-

kacje miar do jakiego poziomu reprezentują „rzeczywistość” lub „prawdę”. W dużej mierze rezultat niemożności porozumienia co do najbardziej odpowiednich miar istnieje inny typ pomiaru (wg koncepcji wartości godziwej – podkr. M.K.) coraz częściej wykorzystywany w rachunkowości pomiar przez placet. Pomiar ten występuje, gdy miara jest arbitralnie ustalona, narzucona. Pomiar odnosi się do kwestii, jak i jaka informacja jest wykorzystywana przy konstruowaniu teorii oraz ustalania lub porażki teorii” [Karmańska 2013, s. 125-147; Kwiecień 2012].

Kolejne wyzwania dla rachunkowości, wynikające z globalnego rynku finansowego, to m.in. konieczność generowania wartości organizacji gospodarczych, informacji niezbędnych dla interesariuszy. To konieczność identyfikacji, pomiaru i wyceny zarówno aktywów materialnych, jak i niematerialnych [Niemczyk 2013]. Spółki zainteresowania publicznego, przygotowując nowe strategie rozwoju biznesu, aby zwiększyć przewagę konkurencyjną – dokonują ich wyceny, informacje te są m.in. ujawniane i prezentowane w sprawozdaniu finansowym jako „kapitał strukturalny” tworzący wartość rynkową spółki. Na podkreślenie zasługuje fakt, że nowe strategie biznesu – to często nowe relacje, nowe rynki, nowe technologie (jak np. *cloud computing*), które generują różne rodzaje ryzyka (i dość często nie są uwzględniane w szacowaniu wartości rynkowej spółki zainteresowania publicznego). Model rachunkowości anglosaskiej (z teorią wartości oraz bilansem jako najważniejszym źródłem informacji decyzyjnej) nie zdał egzaminu, co udowodniła praktyka gospodarcza (na przełomie wieków XX i XXI). Afery finansowe (koniec XX wieku) to niechlubny okres zarówno dla rachunkowości finansowej, jak i rachunkowości zarządczej oraz analityków finansowych. Zmiany w regulacjach prawnych rachunkowości dopuszczają koncepcję wyceny zysku w wartości godziwej, to efekt realizacji (m.in. hipotezy efektywnego rynku finansowego – o czym wcześniej pisano). Wynika to bowiem z faktu, „że hipoteza efektywności rynków jest najważniejsza zarówno dla teorii portfela, jak i dla modelu wyceny aktywów kapitałowych, co dowodzą badania w zakresie rachunkowości zarządczej” [Cieślak 2011, s. 38], pomimo wyników badań stosowanych stanowiących zaprzeczenie argumentów potwierdzających tę hipotezę [Fields, Lys, Vincent 2002, cyt. za Cieślak 2011, s. 38]. Można zaryzykować stwierdzenie, że „hipoteza efektywnego rynku, mimo że nie została jeszcze udowodniona, cały czas cieszy się powodzeniem wśród naukowców i praktyków (reprezentujących rachunkowość zarządczą) zajmujących się rachunkowością, którzy podejmują badania mające testować efektywność, bądź też po prostu zakładają jej istnienie. Jest to zrozumiałe, jak bowiem twierdzi twórca koncepcji paradygmatu naukowego T.S. Kuhn, nawet mimo coraz większych wątpliwości badacze wierzą w paradygmat, dopóki nie zostanie obalony [Cieślak 2011, s. 38]. Wynika to m.in. z tego, że prowadzone badania w zakresie efektywności rynku finansowego to „opracowywanie” metod wyceny (m.in. koncepcja wartości godziwej) „uwzględniających zmianę siły nabywczej pieniądza, postęp techniczny, wpływ czasu poprzez stosowanie dyskonta, a więc przydatnych do sporządzania rachunku zysków i strat oraz analiz umożliwiających podejmowanie decyzji eko-

nomicznych dotyczących terażniejszości (wartość bieżąca) oraz decyzji o skutkach rejestrowanych w przyszłości (wartość dochodowa), a także przewidywanych przyszłych kosztów, przychodów i zysków” [Szychta 1996, s. 210]. Z innych badań wynika konieczność preferowania użyteczności jako cechy jakościowej informacji, jeśli przedkłada się tę cechę nad wiarygodnością i rzetelnością informacji sprawozdawczej [Micherda, Szulc 2013; Rówińska, Zadora 2013; Stępień 2013 a, b, Walińska 2013; Wędzki 2013].

Paradygmat efektywnego rynku finansowego, pomimo argumentów zaprzeczających jego „doskonałości”, znajduje nadal zwolenników (zwłaszcza wśród rachunkowców reprezentujących rachunkowość zarządczą oraz analityków finansowych), co wynika z rewolucyjnych zmian w regulacjach prawnych rachunkowości (standaryzacja rachunkowości). W mojej opinii istotę tego problemu wyjaśnia m.in. M. Smejda, pisząc: „wycena składników majątkowych z wykorzystaniem wartości godziwej powoduje to, że uzyskujemy możliwość przeszacowania aktywów, a więc uzyskiwania większej wartości kapitałowej wprowadzanych z zewnątrz do jednostki zasobów kapitałowych. Ze sposobności tej w praktyce menedżerowie korzystają obficie. Możliwości praktycznego wykorzystania wartości godziwej do wyceny składników majątkowych i wprowadzenia na tej drodze zmienności do systemu pomiarowego rachunkowości wymagały zredefiniowania podstawowych kategorii, takich jak: kapitał, przychody i koszty. Kapitał ujmowany jest w sposób rezydualny jako aktywa netto (aktywa minus zobowiązania), przychody to wzrost wartości aktywów netto, koszty – odwrotnie, spadek wartości aktywów netto. Takie pojęcie kapitału nie ma nic wspólnego z pojęciem kapitału, które zawsze oznaczało przekształcanie oszczędności w zasoby kapitałowe. To rozumienie kapitału zrywa całkowicie z teorią wartości. Kapitał jest obok wartości, z perspektywy teorii wartości kapitał reprezentował skapitalizowane wartości, które wprowadzone do procesów tworzenia bogactwa warunkowały wzrost siły produkcyjnej kapitału funkcjonującego. Kapitał w ujęciu rezydualnym zawiera nie tylko wielkości skapitalizowane, ale i przewidywane. Zakłada się, że aktywa netto reprezentujące kapitał właścicielski stanowią podstawę do przewidywania przyszłych przepływów gotówkowych. Informacja taka winna zainteresować potencjalnych inwestorów, sugerować im potencjalne zyski z zainwestowanego kapitału. Ponadto maksymalizacja aktywów netto powinna wywoływać wzrost popytu na akcje danej jednostki gospodarczej. Ten typ rozumowania skłania do silnego motywowania menedżerów w kierunku maksymalizacji aktywów netto. Nic więc dziwnego, że zmieniono status jednostki gospodarczej, której celem jest maksymalizacja aktywów netto, a zarządzanie wartościami nabrało pierwszoplanowego znaczenia” [Smejda 2011].

Zmiana celów gospodarowania, maksymalizacja wartości rynkowej organizacji gospodarczej (czyli maksymalizacja zysku ekonomicznego) to z kolei dylemat rachunkowości finansowej, jaką jest wycena zasobów majątkowych, zobowiązań według wartości godziwej. Sama koncepcja wyceny w wartości godziwej budzi wiele dyskusji wśród naukowców i praktyków rachunkowości. Na podstawie badań

literatury przedmiotu, regulacji prawnych rachunkowości (krajowych, międzynarodowych), a zwłaszcza sprawozdań finansowych (trzech polskich grup kapitałowych – 2010-2013), można zaryzykować stwierdzenie, że wycena w wartości godziwej – to wzrost ryzyka, co wynika z faktu, że wycena w wartości godziwej „pozwała rejestrować potencjalne ewentualne wirtualne zyski i straty, nie wyłącznie zrealizowane zyski i straty” [Bromwich 2007, cyt. za Rówińska, Zadora 2013]. Wycena w wartości godziwej – szacunkowa powinna być weryfikowana [Kwiecień 2013; Kwiecień 2012; Luty 2013; Nita 2013; Rówińska, Zadora 2013; Stępień 2013 i inni]. Reprezentanci chicagowskiej szkoły ekonomii, wieszczący zmierzch rachunkowości, zwłaszcza finansowej, na rzecz finansów, a właściwie rachunkowości zarządczej – obecnie nie preferują hipotezy doskonałego efektywnego rynku finansowego, a tym samym wyceny w wartości godziwej. Aktualny wciąż kryzys finansowy jest zaprzeczeniem hipotezy doskonałego efektywnego rynku. Obecnie przedstawiciele finansów behawioralnych oraz nowoczesnej teorii monetarnej (m.in. J.E. Stiglitz) wskazują na metody alternatywnej wyceny (cena historyczna czy wartość godziwa), jaką jest wycena według wartości utraconej. „Idea wartości utraconej jest taka: składnik aktywów jest tyle wart, ile w wartości bieżącej przepływów pieniężnych znaczy jego utrata dla całej jednostki” (szerzej o tym [Rówińska, Zadora 2013, s. 12]). Metoda ta jest z powodzeniem stosowana w brytyjskiej praktyce gospodarczej.

3. Podsumowanie

Jak wynika z badań stosowanych (sprawozdań z działalności w roku obrotowym, czyli samooceny działalności gospodarczej z lat 2010-2013 trzech polskich grup kapitałowych zrzeszających ok. 200 spółek zainteresowania publicznego), system gospodarki rynkowej wykazał wielką sprawność rozwojową i autoregulacyjną dzięki swoim podstawowym cechom, którymi są: przedsiębiorczość, adaptacyjność i innowacyjność. Te cechy „mechanizmu” rynkowego zdeterminowały wyzwania dla współczesnej rachunkowości, jakimi są nowe paradygmaty rachunkowości, czyli kwantyfikacja życia gospodarczego w wartości, oraz zmiana metod pomiaru w rachunkowości, czyli stosowania koncepcji wyceny według wartości godziwej, co sprawia, że w sprawozdaniu finansowym są ujawniane informacje prospektywne. Ponadto przynależność Polski do Unii Europejskiej sprawia, że organizacje gospodarcze (a zwłaszcza spółki zainteresowania publicznego) powinny realizować swoją działalność gospodarczą zgodnie ze Strategią Trwałego Rozwoju (Europa 2020), co z kolei determinuje tzw. społeczną odpowiedzialność biznesu. Sprawozdawczość finansowa (jako integralna część rachunkowości finansowej) oraz sprawozdawczość wewnętrzna (rozumiana często w praktyce gospodarczej jako sprawozdawczość zarządcza – integralna część rachunkowości zarządczej) są źródłem informacji zarówno retrospektywnych (rzetelnych, wiarygodnych), jak i prospektywnych (prognostycznych – szacunkowych). Informacje retrospektywne, jak i prospektyw-

ne są niezbędne do wyborów i realizacji długookresowych zamierzeń (strategii biznesu) – stanowią podstawę do oceny rozwoju organizacji gospodarczej.

Badania sprawozdań finansowych trzech grup kapitałowych w latach 2010-2013 (czyli sprawozdań skonsolidowanych) upoważniają do oceny jakości informacji sprawozdawczych, zarówno retrospektywnych, jak i prospektywnych. Otóż obowiązek stosowania regulacji międzynarodowych (MSSF-ów) oznacza unifikację – standaryzację polityki rachunkowości w ramach grupy kapitałowej, co jest zrozumiałe i bezdyskusyjne. Wynika to bowiem z faktu, że informacje są: porównywalne, przejrzyste. Wątpliwość budzi cecha użyteczności informacji sprawozdawczych ujawnianych i prezentowanych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych. Otóż standaryzacja sprawozdawczości finansowej ogranicza użyteczność informacji sprawozdawczej. Badanie w zakresie identyfikacji polityki rachunkowości trzech grup kapitałowych (różnych branż) upoważniają do sformułowania następujących wątpliwości: badane grupy kapitałowe stosują tę samą politykę rachunkowości – brak „indywidualnej” polityki rachunkowości uwzględniającej specyfikę branży, do której przynależy każda z grup kapitałowych (branża wydobywcza, energetyczna), brak możliwości identyfikacji i szacowania ryzyka wynikającego z szacowania np. stopy dyskontowej, aktywów trwałych (wycena według wartości godziwej), zobowiązań, utraty wartości poszczególnych aktywów itp. Globalizacja zdeterminowała znaczenie rynków finansowych, co zdeterminowało z kolei politykę rachunkowości w zakresie wyboru koncepcji zachowania kapitału. Obecnie dominuje koncepcja finansowa zachowania kapitału, co w przypadku badanych grup kapitałowych ma szczególne znaczenie, w branży bowiem wydobywczej i energetycznej (zdaniem wielu ekonomistów) powinna być stosowana koncepcja rzeczowa zachowania kapitału (m.in. [Hasik 2013; Kleiber 2013; Koźmiński 2009; Klimczak 2006; Kwiecień 2010 a, 2010 b; Kwiecień, Hasik 2009; Mączyńska 2013; Zaorska 2001 i inni]).

Konkludując, współczesna rachunkowość jest systemem ewidencyjno-informacyjnym, który pełni wiele funkcji wynikających z jej paradygmatu, m.in. paradygmatu wiernego i rzetelnego pomiaru ekonomicznego (którego założenia metodologiczne zweryfikowała wielowiekowa praktyka gospodarcza, różne cywilizacje o różnych modelach społeczno-gospodarczych) oraz paradygmatów wynikających z paradygmatu współczesnej cywilizacji, czyli paradygmatu kwantyfikacji przejawów życia gospodarczego w wartości oraz paradygmatu wyceny w wartości godziwej zasobów majątkowych i zobowiązań. Wyniki prowadzonych badań empirycznych (sprawozdań trzech polskich grup kapitałowych zrzeszających ok. 200 spółek zainteresowania publicznego) w moim przekonaniu stanowią uzasadnienie wniosku – współczesna rachunkowość (co wynika z jej metodologii) będzie pełnić zarówno funkcję rozliczeniową (dowodową – rachunkowość finansowa), jak i funkcję informacyjną – dostarczając użytecznych informacji dla przyszłych działań. Są to informacje prospektywne i pozwalają na predykcję. Dylematy rachunkowości w moim przekonaniu (a wynika to z wieloletnich badań zarówno teorii, jak i praktyki rachunkowości) wynikają z procesów ewoluowania modeli społeczno-gospodarczych,

które determinują funkcje rachunkowości (m.in. rozliczeniową i informacyjną), tak więc podstawowym paradygmatem rachunkowości (finansowej i zarządczej) jest paradygmat informacyjno-strategiczny (zadaniem bowiem rachunkowości jest zaspokajanie różnych potrzeb informacyjnych wielu użytkowników (inwestorów, zarządu, kontrahentów itp.) [Szymański 1984; Szychta 1996; Wędzki 2013; Zaorska 2001]. Tak więc dylematy rachunkowości nie wynikają z „ograniczeń” jej metodologii, lecz z organizacji rachunkowości, zwłaszcza w praktyce (służb finansowo-księgowych) determinuje to „intelektualizację rachunkowości”, szczególnie zaś rachunkowości zarządczej.

Literatura

- Burzym E., 2008, *Spoleczna funkcja rachunkowości*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości Rady Naukowej SKwP, Warszawa.
- Cieślak M., 2011, *Podejście etyczne w rachunkowości a jakość sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Dubicki L., 2013, *Nadzór korporacyjny a procedury upadłościowe przedsiębiorstw*, [w:] Mączyńska E. (red.), *Procesy upadłościowe i naprawcze w Polsce na tle doświadczeń Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Gawrat M., Jezierska E., 2003, *Bilans w praktyce rachunkowości od średniowiecza do XIX wieku*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, Warszawa.
- Gmytrasiewicz M., 2007, *Rachunkowość globalna a teoria rachunkowości*, [w:] Turyna J., Szcześny W. (red.), *Finansowe uwarunkowania rozwoju organizacji gospodarczych. Informacja finansowa i jej wykorzystanie w warunkach stosowania MSR/MSSF*, Uniwersytet Warszawski/SKwP, Warszawa.
- Hasik W., 2013, *Polityka rachunkowości w kontekście teorii rachunkowości*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Hendriksen E.A., van Breda M.F., 2002, *Teoria rachunkowości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Hołda A., 2013, *Poznawcze aspekty wartości godziwej w rachunkowości w kontekście kulturowym*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kamela-Sowińska A., 2013, *Czy rachunkowość to już nauka społeczna*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Karmańska A., 2013, *Nauka o rachunkowości, proces poznawczy, paradygmaty i prawda w rachunkowości*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Karmańska A., 2013, *Nauka rachunkowości, proces poznawczy, paradygmaty i prawda w rachunkowości – garść ustaleń i refleksji*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, SKwP Rada Naukowa, Warszawa.
- Kleiber M., 2013, *Globalne zagrożenia – niepotrzebne zmartwienia czy powód do racjonalnej refleksji*, [w:] Mączyńska E. i in., *Kryzysy systemowe*, PAN, Warszawa.

- Klimczak B., 2006, *Wybrane problemy i zastosowania ekonomii instytucjonalnej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Koźmiński A.K., 2009, *Ekonomia a inne nauki społeczne*, [w:] Fiedor B., Hockuba Z. (red.), *Nauki ekonomiczne wobec wyzwań współczesności*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa.
- Kwiecień M., 1991, *Rachunkowość jako narzędzie zarządzania. System z bazą wiedzy*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Kwiecień M., 2007a, *Rozwój rachunkowości a konwergencja jej koncepcji – praktyki na świecie*, [w:] Nowak E. (red.), *Paradygmaty rachunkowości*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Kwiecień M., 2007b, *Rachunkowość na niebezpiecznym zakręcie (prawda czy fałsz)*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Rada Naukowa SKwP, wydanie specjalne, Warszawa.
- Kwiecień M., 2007c, *Aktywa niematerialne – kapitał wiedzy – wycena*, [w:] Kwiecień M. (red.), *Standardyzacja rachunkowości i rewizji finansowej*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Kwiecień M., 2009a, *Mroczna prawda o manipulowaniu informacją sprawozdawczą*, [w:] Borowiecki R., Jaki A., *Wyzwania restrukturyzacyjne w obliczu globalnego kryzysu gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.
- Kwiecień M., 2009b, *Standardy rachunkowości i sprawozdawczości finansowej a alchemia manipulacji*, [w:] Gmytrasiewicz M., *Problemy współczesnej rachunkowości*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kwiecień M., 2010, *Tendencje rozwoju rachunkowości*, [w:] Cebrowska T. (red.), *Rachunkowość finansowa i podatkowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kwiecień M., 2010a, *Modele rachunkowości jako wyraz wpływu ewolucji celów gospodarowania*, [w:] Adamik A., Lachowicz S. (red.), *Dylematy zarządzania organizacjami we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Politechniki Łódzkiej, Łódź.
- Kwiecień M., 2010b, *Rachunkowość a zarządzanie informacją w organizacji gospodarczej*, [w:] Borowiecki R., Czekaj J. (red.), *Zarządzanie zasobami informacyjnymi w warunkach nowej gospodarki*, Difin, Warszawa.
- Kwiecień M., 2010c, *Wiarygodność informacji sprawozdawczej a zarządzanie*, [w:] Kwieciński M., *Wyzwania i perspektywy rozwoju zasobami informacyjnymi w warunkach kryzysu gospodarczego*, Difin, Warszawa.
- Kwiecień M., 2011a, *Dylematy polityki rachunkowości*, [w:] red. naukowa pracownicy Katedry Rachunkowości SGH, *Rachunkowość, sztuka pomiaru i komunikowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kwiecień M., 2011b, *Sprawozdawczość finansowa a korporacyjna odpowiedzialność społeczna*, [w:] Borowiecki R., Czekaj J. (red.), *Gospodarowanie zasobami informacyjnymi z perspektywy zarządzania kryzysowego*, Dom Organizatora, Toruń.
- Kwiecień M., 2012, *The fair value dilemmas*, [w:] Nowak E., Motoryn R. (red.), *Quantitative Methods in Accounting and Finance*, Ukrainian State University of Finance and International Trade, Kijów.
- Kwiecień M., 2013, *Paradygmaty współczesnej rachunkowości*, [w:] Nowak E., Nieplowicz M. (red.), Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Kwiecień M., 2013a, *Nowe warunki gospodarowania a wyzwania dla rachunkowości i jej paradygmatów*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Kwiecień M., 2013b, *Sprawozdanie z odpowiedzialności społecznej a ryzyko działalności gospodarczej*, [w:] Micherda B., Andrzejewski M. (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa – problemy kwantyfikacji ryzyka gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

- Kwieceń M., Hasik W., 2009, *Assets measurements and effectiveness reporting – the aspects of financial information usefulness*, [w:] Nowak E., Motoryn R. (red.), *Quantitative Methods in Accounting and Finance*, Wyd. UDUFMT, Kijów.
- Kwieceń M., Hasik W., 2009c, *Rachunkowość XXI wieku*, [w:] Okoń-Horodyńska E. (red.), *Przedsiębiorczość jako niewykorzystane źródło sukcesu polskiej gospodarki*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa.
- Kwieceń M., Hasik W., 2011, *Accounting in 21st century the New concepts of unknown theories*, [w:] Nowak E., Motoryn R. (red.), *Quantitative Methods in Accounting and Finance*, Zeszyty Naukowe Lwowskiej Akademii Handlowej, Lwów.
- Luty Z., 2013, *Rachunkowość jako uniwersalne poznanie*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Łakomiak A., 2013, *O metodzie naukowej (w) rachunkowości*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Łazarowicz E., 2011, *Historia powstania księgowości podwójnej i rachunkowości kosztów*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Mączyńska E., 2010, *Ordo ustrój równowagi – poszukiwania i prognozy*, [w:] Mączyńska E., Pysz P. (red.), *Idea Ordo i społeczna gospodarka rynkowa*, Biblioteka Myśli Ekonomicznej, PTE, Warszawa.
- Mączyńska E., 2013, *Anomiczne podłoże systemu społeczno-gospodarczego*, [w:] Mączyńska E. i in., *Kryzysy systemowe*, PAN, Warszawa.
- Micherda B., Szulc M., 2013, *Współczesne uwarunkowania kwantyfikacji współczesnej rachunkowości*, [w:] Micherda B., (red.) *Współczesne uwarunkowania kwantyfikacji*, Difin, Warszawa.
- Niemczyk L., 2013, *Rachunkowość aktywów kompetencyjnych i kapitału intelektualnego – nowy dział rachunkowości*, Wydawnictwo Pacioli Institute, Rzeszów.
- Nita B., 2013, *Teoria uwarunkowań sytuacyjnych w rachunkowości zarządczej*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, Rada Naukowa SKwP, Warszawa.
- Remlein M., Jastrzębski A., 2013, *Historyczne uwarunkowania rozwoju funkcji rachunkowości*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Rówińska M., Zadora K., 2013, *Bezstronnie o wartości godziwej*, Materiały konferencyjne Katedry Rachunkowości Międzynarodowej Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Szczyrk.
- Smejda M., 2009, *Teoretyczne koncepcje pomiaru zysku w rachunkowości*, [w:] Okoń-Horodyńska E. (red.), *Przedsiębiorczość jako niewykorzystane źródło sukcesu polskiej gospodarki*, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa.
- Stępień K., 2013a, *Spoleczna odpowiedzialność rachunkowości*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Stępień K., 2013b, *Stosowanie wielkości szacunkowych a wiarygodność wyceny w rachunkowości*, [w:] Micherda B. (red.), *Współczesne uwarunkowania kwantyfikacji w rachunkowości*, Difin, Warszawa.
- Szychta A., 1996, *Teoria rachunkowości Richarda Mattesicha w świetle podstawowych kierunków rozwoju nauki rachunkowości – studium metodologiczne*, FRR, Warszawa.
- Szymański K.G., 1984, *Kształtowanie się poglądów na ogólną teorię rachunkowości w aspekcie jej struktury logicznej*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP, Warszawa.
- Toffler A.H., 1996, *Budowa nowej cywilizacji. Polityka trzeciej fali*, Zysk i S-ka, Poznań.
- Walińska E., 2013, *Przychody rozliczane w czasie, w świetle wyniku całościowego*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.

- Wędzki D., 2013, *Użyteczność w teorii sprawozdania finansowego*, [w:] Karmańska A. (red.), *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy. Polski sondaż środowiskowy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Zaorska A., 2001, *Piąta fala. Strategiczne aspekty międzynarodowych fuzji i przejęć*, Master of Business Administration, WSPiZ im. L. Koźmińskiego nr 4(51).